

בדין המדליק אחר שקה"ח

מסקינן כבתה אין זקוק לה ומקשה הגמרא מברייתא דקתני מצותה משתשקע חמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי דאי כבתה הדר מדליק לה, ומתריץ הגמרא לא דאי לא אדליק מדליק אי"נ לשיעורה ופרש"י ד"ה לשיעורא וז"ל שיהא בה שמן כשיעור הזה ע"כ. והנה הרמב"ם בהביאו דין זה דשיעור השמן כתב וז"ל וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתרמ"ה עכ"ל, ומשמע דאפילו אם הדליק באיחור לעולם אינו נותן שמן כ"א שידליק עד שתרמ"ה ואם הדליק זמן מועט קודם שתרמ"ה אי"צ ליתן שמן כ"א כדי שידליק זמן מועט זה.

והיה אפשר"ל דאזיל לשיטתו דס"ל שאם עבר ולא הדליק עד שתרמ"ה אינו מדליק כלל וא"כ גם במדליק קודם שתרמ"ה קצת למה יתן שמן שידליק אחר שתרמ"ה אבל לדעת המחבר בסי' תרע"ב דאם עבר ולא הדליק מדליק גם אחר שתרמ"ה א"כ כיון שבברייתא נאמר שיעור לשמן נותן כשיעור זה ואפילו הדליק באיחור.

אבל המג"א כתב דגם לדעת השו"ע אם מדליק באיחור אינו נותן שמן כ"א שידליק עד שתרמ"ה. וכדעת המג"א נראה מדוייק בלשון השו"ע שכתב וז"ל שכח או הזיד ולא הדליק עם שקה"ח מדליק והולך עד שתרמ"ה כו' הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור ע"כ, ואם היה צריך ליתן שמן כשיעור אפילו אם מדליק באיחור ואפילו אם מדליק אחר שתרמ"ה לא היה מובן לשון "הלכך" דנקט, אלא ע"כ ששיעור השמן ביסודו הוא רק כדי שימשיך הנר להיות דלוק עד שתרמ"ה שזהו עיקר זמן המצוה וכדעת המג"א.

ולפי דברי המג"א שהמדליק באיחור ממעט בשמן ואינו נותן שמן כ"א כדי שידליק עד שתרמ"ה, נראה פשוט שאם איחר לגמרי והדליק אחר שכלתה רגל מן השוק אזי אין שיעור לשמן כלל. (אבל למעשה עיין לקמן דבזה"ד שאני.)

ב. ויל"ע דהנה שיטת התוס' שלהתירויץ הראשון בגמ' (דאי לא אדליק מדליק) אם עבר ולא הדליק עד שתרמ"ה שוב אינו מדליק ולהתירויץ השני בגמ' (אי"נ לשיעורא) אינו כן ומדליק גם אחר שתרמ"ה. ומשמע דמפרשים התוס' שהתירויץ השני בגמ' ס"ל דמה דקאמר הברייתא מצותה משתשקע חמה כו' אינו דין בזמן ההדלקה כלל וחולק על התירויץ הראשון שמפרשה לענין זמן ההדלקה, וא"כ להתירויץ השני גם לכתחילה יוכל להדליק אחר שתרמ"ה. ויקשה להמג"א, כיון שגם לכתחילה יוכל להדליק אחר שתרמ"ה (לתירויץ זה) למה יהיה שיעור לשמן שידליק עד שתרמ"ה. וביותר כיון שאם מדליק באיחור יכול לפחות מן השמן, וגם לכתחילה הרי יכול להדליק באיחור, א"כ למה יגרע כשמדליק עם שקה"ח שיצטרך ליתן שמן כשיעור.

וצ"ל דאמנם התירויץ השני אינו מפרש לשון הברייתא "עד שתרמ"ה" לענין שזהו סוף זמן ההדלקה אם עבר ואיחר, וכתירויץ הראשון, ומ"מ לא פליג על התירויץ הראשון שזמן ההדלקה לכתחילה עם שקה"ח, וגם ס"ל להתירויץ השני שאז צריך ליתן שמן שידליק עד שתרמ"ה.

ג. ויל"ע בדיעבד אם הדליק אחר שקה"ח קודם שתרמ"ה אם קיים המצוה כתיקונה (זאת אומרת דאף שלכתחילה אין לאחר אבל בדיעבד אם עשה כן מצוה שלימה בידו) או"ד הפסיד חלק מקיום המצוה כתיקונה. ולפי דברי המג"א נראה דע"כ הפסיד מהמצוה כתיקונה, והוא שהרי הגע בעצמך אם הדליק עם שקה"ח ופחת משיעור השמן הא ודאי שאי"ז מצוה כתיקונה שהרי זהו עיקר התירויץ השני בגמ' שצריך שמן כשיעור ולא משמע כלל שהוא רק לכתחילה בעלמא אלא ודאי שאם פוחת מהשמן לכה"פ הפסיד מהמצוה כתיקונה ומעתה אם מדליק באיחור אחר שקה"ח קצת דג"כ פוחת מהשמן לפי דברי המג"א א"כ במה עדיף ואיזה חילוק יש בין אם מדליק עם שקה"ח ופוחת מהשמן כך שנחסר ההדלקה בסוף קודם שתרמ"ה, לבין אם מדליק קצת אחר שקה"ח דאז נותן שמן רק עד שתרמ"ה וג"כ נפסדה ההדלקה קצת בתחילה, ולדעת המג"א היינו הך ושום ממש. וע"כ דאיה"נ המדליק באיחור אחר שקה"ח לפי"ד המג"א אי"ז מצוה כתיקונה כלל.

(ונראה מזה להוכיח גם להיפך שהמדליק בזמן והחסיר מהשמן אף שאי"ז מצוה כתיקונה מ"מ קיום מצוה קצת איכא לדעת המג"א ואינה ברכה לבטלה דהא מאי שנא מהמדליק אחר שקה"ח דעכ"פ מדליק בברכה כמבואר בראשונים ובשו"ע.)

ד. ומעתה ק' דמבואר בתוס' דס"ל שלהתירויץ הראשון (דאי לא אדליק מדליק) דכונת הברייתא ליתן זמן להדלקה, הוי זמן זה לעיכובא, ואם איחר עד שתרמ"ה אינו מדליק כלל. ואילו להתירויץ השני דכונת הברייתא לשיעור השמן, דעת התוס' שאם איחר מדליק אפילו אחר שתרמ"ה. (כמבואר ממש"כ התוס' שאם עבר ולא הדליק עד אחר שכלתה רגל מן השוק צריך להדליק משום

שצריך לחוש להתירוץ השני). ואע"ג שאם מדליק באיחור אינו נותן שיעור שמן לדעת המג"א, ואינו עדיף ממי שמדליק בזמן ומחסיר מהשמן, צריך לומר ששיעור השמן אינו לעיכובא וכנ"ל. וקשה, מנא להו להתוס' למנקט בפשיטות שדין התירוץ הראשון הוא לעיכובא, ולא דינו של התירוץ השני.

ואלמלא דברי המג"א לא הוי קשה מידי דהיינו אומרים שהתוס' ס"ל ששני התירוצים הם לעיכובא, ולהתירוץ השני לעולם צריך ליתן שמן שידליק חצי שעה ואם פחת מזה אין הדלקתו כלום. אבל לדברי המג"א א"א לומר כן שהרי ס"ל שאם מדליק אחר שקה"ח פוחת מהשמן ומ"מ מבואר מהתוס' שמדליק. וביותר מבואר בתוס' שלהתירוץ השני מדליק אם איחר אפילו אחר שת"מ אע"ג שלדעת המג"א בכה"ג אין שיעור לשמן כלל. וע"כ ששיעור השמן הוא רק למצוה כתיקונה. וא"כ קשה כנ"ל למה נקטו התוס' שהתירוץ הראשון הוא לעיכובא ולא התירוץ השני.

ובאמת דעת הרשב"א דגם התירוץ הראשון אינו לעיכובא רק למצוה כתיקונה ואם איחר מדליק כל הלילה, אבל התוס' לא ס"ל כן וקשה כנ"ל, וצ"ע.

ה. ודעת הרשב"א שהתירוץ הראשון סובר שאם מדליק קודם שת"מ יש לו מצוה כתיקונה, ואחר שת"מ אין לו מצוה כתיקונה, ומ"מ בדיעבד מדליק, ולכאורה יקשה ג"כ להמג"א, דהא לפי דברי המג"א כל שמדליק אחר שקה"ח פוחת מהשמן וכבר אי"ז מצוה כתיקונה ואפילו אם מדליק קודם שת"מ, ואילו מדברי הרשב"א מבואר שאם מדליק לפני שת"מ הוא מצוה כתיקונה, ורק אם מדליק אחר שת"מ אינה מצוה כתיקונה.

אבל באמת לק"מ דהרשב"א כתב כן לפי התירוץ הראשון דלא נחית לשיעור השמן, אבל לפי התירוץ השני שיש שיעור לשמן וצריך ליתן שמן שידליק משתשקע חמה עד שת"מ, ואם מדליק עם שקה"ח ופוחת מהשמן באופן שיכבה קודם שת"מ אי"ז מצוה כתיקונה. דלמצוה כתיקונה צריך שיהיה שמן שיוכל הנר להדליק עד שת"מ. א"כ כמו כן אם מדליק באיחור הרי פוחת מהשמן (להמג"א) אחר שקה"ח וג"כ נחסק מהשיעור ואי"ז מצוה כתיקונה.

וא"כ הוא היפך סברת התוס', כי להתוס' התירוץ השני מיקל טפי מהתירוץ הראשון לענין זמן ההדלקה, כי להתירוץ הראשון אם עבר הזמן של עד שת"מ אינו מדליק כלל, ולהתירוץ השני מדליק. ואילו לנתבאר להרשב"א התירוץ השני מחמיר טפי בזמן ההדלקה, כי להתירוץ הראשון כל שמדליק קודם שת"מ זהו מצוה כתיקונה, ואילו להתירוץ השני כל שאיחר משקה"ח אי"ז מצוה כתיקונה דבעי' שמן שידליק הנר משקה"ח עד שת"מ, וכל שחסר בסופו ע"י חסרון שמן או בתחילתו ע"י שאיחר להדליק אי"ז מצוה כתיקונה.

ו. והנה אנן נקטי' שבזה"ז שמדליקים בפנים אי"צ להדליק קודם שת"מ, וכתב הפרמ"ג דבזה"ז אפילו מדליק באיחור צריך ליתן שמן כשיעור שידליק חצי שעה, אפילו אליבא דהמג"א. וקשה הרי בזמן הגמרא אם מדליק אחר שקה"ח קצת פוחת מהשמן אף שהוא תוך הזמן וא"כ גם בזה"ז למה נגרע מזה. ונראה שזה מוכיח כדברינו לעיל שאם מדליק אחר שקה"ח אמנם כן שפוחת משיעור השמן אבל הפסיד מצוה כתיקונה, שהמצוה כתיקונה היא שיתן שמן שידליק הנר משקה"ח עד שת"מ, שהוא זמן המצוה כתיקונה, ובזה"ז המצוה כתיקונה שידליק חצי שעה אחר, אבל עכ"פ אם אינו נותן שמן שידליק חצי שעה אי"ז מצוה כתיקונה, וגם מדין הגמרא הוא כן, ומה שהמדליק אחר שקה"ח פוחת משיעור השמן היינו משום שבאמת כבר הפסיד מצוה כתיקונה וכמש"נ, כן נראה ברור לפי"ד המג"א.

בשיעור השמן

דאי לא אדליק מדליק, אי"נ לשיעורא. ובביאר מה שאמרו "לשיעורא" עיין רש"י ורי"ף ורא"ש ורמב"ם שצריך ליתן שמן כשיעור זה. ויש לעיין אם זהו שיעור בכמות השמן, או בהדלקת הנר שצריך שילדיק הנר כשיעור זה וממילא שצריך ליתן שמן שיספיק לזה.

וממש"כ הרא"ש סו"ס ז' שצריך שיהיה השמן בנר כבר בשעת הדלקה ואם הוסיף השמן אח"כ פסול להדלקה עושה מצוה, אין להוכיח שהוא שיעור בשמן, די"ל לדעולם הוא שיעור בזמן שצ"ל הנר דלוק ומ"מ צריך שבשעת ההדלקה יהיה הנר ראוי לקיום המצוה דאל"כ הוי כאילו הדליק במקום שייכבה ע"י הרוח שלא יצא.

ומעצם הדין דכבתה אינו זקוק לה בפשוטו מבואר שאין שיעור כלל כמה זמן צ"ל הנר דלוק, וכל המצוה נגמרת עם ההדלקה, וא"כ יהיה מוכרח שהשיעור נאמר בשמן ולא בזמן ההדלקה.

אבל א"כ קשה, דעיין ברי"ף כתב שאחר שיעור זה יכול לכבותה או להשתמש לאורה, וכ"כ גם הרא"ש והרשב"א והרמב"ם (אבל התוס' (מב.) פליגי ע"ז). וקשה דהנה איתא בגמרא סוכה (מו:): שאם הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחד יוצא בה ואוכלה למחר, ומבואר שאחר שעבר זמן המצוה ליכא משום ביזוי מצוה. ומ"מ בסכך שמוקצה ג"כ למצותו כמבואר בגמ' (כב.). הא ודאי שכל הסכך מוקצה ולא רק כשיעור סוכה מצומצמת.¹ ומעתה, תינח אם השיעור הזה דעד שת"מ"ה הוא שיעור בזמן קיום המצוה ניחא אמאי אח"כ מותר להשתמש לאורה, דעבר זמן המצוה והוי כאתרוג אחר זמנה דמותר. אבל אם אי"ז שיעור בזמן המצוה, כ"א שיעור בכמות השמן, א"כ אף שאינו חייב ליתן כ"א שמן כשיעור זה אבל מ"מ כל שהוסיף שמן יותר לכ' כולו הוקצה למצותו וכמו בסוכה שהכל הוקצה למצוה אף מה שיותר על השיעור המצומצם. ולמה מותר להשתמש לאורה אחר שכלתה רגל מן השוק. וע"כ שהשיעור דעד שתכלה רגל מן השוק הוא באמת בזמן המצוה, ולא בכמות השמן. אבל א"כ ק' מהא דכבתה אינו זקוק לה.

ונראה ברור דאמנם כן דכבתה אינו זקוק לה מ"מ הא ודאי שבשעה שהנר דלוק (עכ"פ קודם שת"מ"ה) מתקיים בנר זה מצות נ"ח, וכדמוכח ממה שאסור להשתמש לאורה ולהרצות מעות כנגד הנר משום ביזוי מצוה, וכן ממה שאין מדליקין מנר לנר משום ביזוי מצוה. ורק אם כבתה אינו חייב לחזור ולהדליק, אבל עכ"פ כל זמן שהנר דולק יש שם קיום מצוה.

ומעתה, אף שכבתה אינו זקוק לה ומה שצריך ליתן שמן כשיעור זה אינו משום שהוא חייב שידליק הנר כל משך זמן זה, רק הוא שיעור בכמות השמן. מ"מ אין שיעור זה כמילתא בלא טעמא, רק הא גופא מה שצריך כמות שמן בשיעור זה הוא משום שרצו חכמים שתהיה מצות נ"ח מתקיימת בהנר עד שידליק זמן זה, ולכן קבעו שיעור השמן ג"כ שיהיה שמן שיוכל להדליק עד סוף זמן זה. ואם לא נתן שמן כשיעור זה חסר במעשה ההדלקה. ולכן, אף שהחובה ליתן שמן כשיעור זה הוא ביסודו דין בכמות השמן, מ"מ מתוך מה שנאמר שיעור זה בשמן למדו הרי"ף ודעימיה שעיקר קיום מצות נ"ח הוא עד שת"מ"ה.

עוד אעיר במה ששמעתי להקשות איך סתמו הדין שהרואה מברך ומשמע אפילו אחר שת"מ"ה ובפרט לשיטת הרשב"א שבדיעבד יכול להדליק אחר שת"מ"ה וכן דעת התוס' עכ"פ לפי התירוף השני בגמ' ע"ש וקשה הא אחר שעבר חצי שעה משהדליק שוב אי"ז נ"ח כלל כדחזינן שיכול ליהנות מן הנר ולכבותו. ולדעתי אי"ק דכונת הראשונים בזה שאינו מקצה השמן כ"א עד זמן זה ואח"כ אינו מוקצה למצותו וממילא כל שנהנה מפיקע השמן הבער באותו רגע מן המצוה וכמו המתנה על עצי סוכה שלכמה שיטות יכול ליהנות מהם עיין ביצה (ל:), אבל כל שלא עשה כן עדיין נמשך קיום מצות נ"ח, וק"ל.

עוד בענין שיעור השמן

כתב הרי"ף דאחר שכלתה רגל מן השוק יכול לכבות הנר ולהשתמש לאורה, וכ"כ גם הרא"ש והרמב"ם והרשב"א. ויש לעיין אם הביאור שלא הקצה למצוה כ"א את השמן הנצרך עד שת"מ"ה, ושאר השמן לא הוקצה מעולם, או"ד לעולם הקצה את כל השמן אלא שלא הקצה אותו כ"א עד סיום זמן המצוה דהיינו כשכלתה רגל מן השוק.

¹ ודברי ר"ת בתוס' שם הם לענין איסור דאורייתא דסוכה הוקשה לחגיגה אבל לענין האיסור דרבנן דביזוי מצוה ודאי כל הסוכה בכלל כמבואר שם ע"ש.

ונראה ראייה ממש"כ הרשב"א שלפני"ד הרי"ף ה"ה אם כבה לפני שכלתה רגל מן השוק כיון דאינו זקוק לה מותר להסתפק, וכתב הרשב"א דכל שכן הוא הואיל ולא הקצה אותו אלא למצותו. ואם איתא שפירוש דברי הרי"ף הוא שמקצה רק את השמן הנצרך עד שתכלה רגל מן השוק א"כ בקל יש לחלק דכיון שכבתה תוך הזמן ולא אסיק אדעתיה שייכבה א"כ הקצה כל השמן שהיה צריך לדלוק עד שתרמ"ה ועוד נשאר מן השמן האסור. וע"כ שהרשב"א הבין בכונת הרי"ף שמקצה כל השמן אלא שאינו מקצה אותו אלא למצותו וא"כ כ"ש כשכבה דשרי שכבר יצא יד"ח המצוה וכיון שאינו מקצה אותו אלא למצותו דמי להא דאמר רב בסוכה (מו:): הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחד יוצא בה ואוכלה לאלתר ומבאר הגמ' טעמא משום שלא הקצה אותו אלא למצותו.

ואף דאנן קיי"ל כר' אסי שם דאינו אוכלה עד למחר ומפרש בגמ' טעמא משום דלכולה יומא אתקצאי וא"כ ה"נ נאמר דאתקצאי לכל הזמן עד שתרמ"ה, אפשר דאיה"נ וכונת הרשב"א שאם כבה תוך הזמן מותר להסתפק אחר הזמן. אבל לשון הרשב"א לא משמע כן. אולי ס"ל להרשב"א דמה שמקצה אתרוג לכולה יומא אי"ז משום שיכול לקיים המצוה כל היום כ"א מצד שכל היום יש לה קדושת היום וכיון שאתרוג הוא מצות היום מקצה את האתרוג לכל היום וזה ל"ש בשיעור דעד שתרמ"ה שאין בזמן זה שום קדושה. אכן ה"ר"ן שם לא הבין כן שהרי חילק בין סוכה דמוקצה גם לבין השמשות דשמיני דאם יארע לו אכילה בין השמשות יאכל בסוכה משא"כ אתרוג כיון דהוא מדרבנן בגבולין ספיקא דרבנן לקולא ולכן אינו מוקצה בין השמשות דשמיני ע"ש הרי מבואר דמה שמקצה אתרוג לכולה יומא הוא משום שכולה זמן המצוה.

ועדיין יש לחלק דגבי אתרוג הרי אינו יודע מתי יטול את האתרוג לשם מצוה וא"כ כשמפריש את האתרוג הוא מפרישו לכל היום דכל היום אפשר שיטלנו אבל גבי נ"ח מקצה אותו בשעת הדלקה והוא יודע שאם ייכבה אינו זקוק לה וא"כ אינו מקצה אותו כ"א עד שיכבה.

אבל א"כ כבר י"ל דלעולם כונת הרי"ף שמקצה השמן הנצרך למצוה ותו לא אלא שמאחר שידע שאם כבתה אינו זקוק לה אינו מקצה כ"א השמן הנצרך עד שיכבה (דבדרבנן יש ברירה). וא"כ אזלא הראיה שכתבנו להוכיח שכונת הרי"ף שמקצה כל השמן עד לזמן שתרמ"ה.

ומ"מ מלשון הרשב"א מש"כ דלא הקצה אותו אלא למצותו נראה מבואר שהענין שהשמן מוקצה רק עד סוף זמן המצוה שהרי זהו לשון הגמ' גבי אתרוג למ"ד יוצא בה ואוכלה לאלתר והתם ודאי הפירוש שמקצה כל האתרוג עד כלות עשיית המצוה.

ויש לעיין הא דעת הרשב"א דבדיעבד יכול להדליק גם אחר שתרמ"ה וא"כ ודאי גם כשמדליק קודם מ"מ נמשך קיום המצוה אחר שתרמ"ה כל זמן שהנר דולק וא"כ למה באמת מותר לכבות הנר אחר שתרמ"ה נהי שלא הקצה אותו אלא למצותו מ"מ הא עדיין נמשך המצוה. וצ"ל דכיון שעיקר המצוה הוא רק עד שתרמ"ה וגם לכתחילה אי"צ ליתן שמן שידליק יותר מזה א"כ בודאי דעתו שלא להקצות כ"א עד סוף זמן זה.

גדר דין מהדרין

הב"י בסי' תרע"ז הביא מתה"ד סי' ק"א דאחד מן הגדולים סבר דאכנסאי שאשתו מדלקת עליו בביתו אינו יכול להדליק בעצמו מדין מהדרין דלא מצינו הידור כזה בגמ'. והתה"ד חולק ע"ז. והב"י הסכים לדעת האחד מן הגדולים וגם בשו"ע השמיט דינו של התה"ד. וצריך ביאור מאי סברא היא זו דלא מצינו הידור כזה בגמ', הרי זהו ממש ההידור דנר לכל אחד ואחד. והפרמ"ג במ"ז שם ס"ק א' הבין שהכונה שלא מצינו הידור לאיש ואשתו ששניהם ידליקו ע"ש ותמוה דלמה יהיה צריך הדבר להאמר בגמ' וסתמו כפירושו שאשתו היא בכלל כל אחד ואחד.

ב. הרמב"ם פ"ד ה"א כתב והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית כו' ומבואר דבעה"ב הוא שמדליק כנגד כולם. אבל הרמ"א בסי' תרע"א ס"ב כתב שכל אחד מבני הבית ידליק. וקשה למה נייד מדברי הרמב"ם. (ועיין בזה בבית הלוי עה"ת קונטרס חנוכה (כג.), ובחי' הגרי"ז הל' חנוכה, ובערוך השולחן שם).

ג. ממוצא דברי הרמב"ם דנר לכל אחד ואחד פירושו שבעה"ב מדליק כמנין אנשי הבית מבואר שההידור אינו במה שכל אחד מקיים המצוה בעצמו. וע"כ שההידור הוא מצד ריבוי הנרות. אבל א"כ צריך ביאור מה ענין מספר אנשי הבית להידור זה, ולמה לא יוכל להרבות נרות ככל כאשר ידבנו לכו. ומאי שייטיה למנין אנשי הבית למצות מהדרין.

ד. ע"כ לומר, דאמנם ההידור הוא מצד ריבוי הנרות, אבל מכל מקום בעינין שיהיו הנרות הנוספים נרות חנוכה. אשר על כן אינו יכול להרבות יותר נרות ממנין אנשי הבית, כי אנשי הבית כל אחד מהם מחייב את הבית, דכשאינן שם דיירים אין הבית חייב, נמצא שהבית יש בו מחייבים כמספר אנשי הבית, ולכן הבית סובל נרות חנוכה כמספר זה, אבל יותר נרות ממה שיש שם מחייבים ל"ש להדליק דאינם בשם נר חנוכה כלל.²

ה. כיון שההידור אינו בזה שכל אחד יוצא בעצמו, אלא בריבוי הנרות, מובנת מאד סברת הא' מן הגדולים שהביא התה"ד, שהיא גם סברת הב"י, דאכסנאי שמדליקים עליו בביתו אינו יכול להדליק בעצמו מדין מהדרין, כי מהדרין הוא ריבוי הנרות כשיש הרבה נרות במקום אחד, אבל כאן שאין ריבוי נרות במקום אחד אי"ז ענין למהדרין. דמה שיש יותר בתים שמדליקים שם אי"ז בכלל מהדרין שקבעו חז"ל.

ו. אבל התה"ד החולק על הא' מן הגדולים וס"ל דשפיר יש הידור שאכסנאי ידליק לעצמו ולא יסמוך על מה שמדליקים עליו בביתו, נראה דע"כ חולק על הרמב"ם וס"ל שאין ההידור מצד ריבוי הנרות כ"א בעצם הדבר מה שכל אחד מדליק לעצמו.

והתה"ד לשיטתו, דע"ש בסו"ד כתב וז"ל אמנם מטעם מהדרין אפשר ויתכן שפיר דמי להדליק בברכה כה"ג, דכי היכא דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות, והתנא לא פסיקא ליה למיתני הך מהדרין דלא שכיחא כולי האי עכ"ל. הרי דהוקשה לו לפי סברתו שהאכסנאי יכול להדליק מדין מהדרין, למה לא נשנה מהדרין זה בגמ' ג"כ, דאשתו מדליקה בביתה והאכסנאי במקומו מטעם מהדרין. ואינו מובן, לפמש"כ הרמב"ם דמהדרין היינו שבעה"ב מדליק כמספר אנשי הבית, א"כ אשתו כשהיא מדלקת בבית היא ג"כ מדליקה כמספר אנשי הבית, היינו נר לעצמה ונר לבעלה. (ועיין בבית הלוי שם). ומה מקום נשאר לאכסנאי להדליק מדין מהדרין.

וע"כ דהתה"ד חולק על הרמב"ם, וסובר דנר לכל אחד ואחד שנאמר בגמ' היינו שכל אחד ידליק לעצמו. וההידור הוא במה שכל אחד מדליק, ולא מצד ריבוי הנרות.

ח. ולפ"ז הרמ"א דנייד מדעת הרמב"ם שבעה"ב מדליק הכל, משום שסמך על דעת התה"ד שחולק על הרמב"ם וסובר שגדר מהדרין הוא מה שכל א' מדליק בעצמו, ולא ריבוי הנרות שעושה בעה"ב, וכנ"ל.

והרמ"א לשיטתו שפסק בסי' תרע"ז כדעת התה"ד דאכסנאי יכול להדליק מדין מהדרין, הרי דשייך הידור אפי' כשהדלקה היא בבית אחר לגמרי.

עוד בהנ"ל

יש לעיין איזה הידור עדיף, ההידור דנר לכאו"א או ההידור דמוסיף והולך. ולתוס' מוכח דההידור דמוסיף והולך עדיף, שהרי ממה"מ עושים רק את זה. והדלקת מהדרין דהיינו נר לכאו"א ע"כ אינה אלא למי שחסר לו שמן להיות מוסיף והולך.

² אבל כשמדליק כמהדרין מן מהדרין כנגד ימים היוצאים חל של נ"ח על הנרות הנוספים ע"י הפרסומי ניסא שמראה שהיה נס אחר בכל יום.

אבל להרמב"ם מממה"מ א"א להוכיח איזה הידור עדיף, שהרי ממה"מ עושים את שניהם, אבל יש להוכיחו מדין מהדרין, שעושים רק ההידור דנר לכאו"א, ולא ההידור דמוסיף והולך, ש"מ דזה עדיף.

ונראה דהרמב"ם לשיטתו דבעה"ב מדליק כל הנרות ונתבאר דס"ל דטעם נר לכאו"א הוא להרבות הנרות וכמש"נ, וא"כ הוא מלתא דפרסו"נ, וכן ההידור דמוסיף והולך הוא משום פרסו"נ, ולכן אפשר דריבוי הפרסו"נ ע"י נר לכאו"א עדיף מריבוי הפרסו"נ ע"י שמוסיף והולך. אבל התוס' קרוב לומר דס"ל כה"ד והרמ"א דההידור דנר לכאו"א אינו מלתא דריבוי הנרות ופרסו"נ כלל אלא ההידור הוא מה שעושה המצוה בעצמו, ובודאי אי"ז עדיף מריבוי פרסו"נ, ולכן מי שיש לו שמן להדליק באופן של מוסיף והולך שיש בזה תוספת פרסו"נ בודאי האי עדיף מאשר כל א' יעשה המצוה בפנ"ע ולא יהיה פרסו"נ כ"כ.

אלא דעדיין יל"ע בשיטת הרמב"ם, כיון דההידור דנר לכאו"א לדעתו אינו אלא בריבוי הנרות א"כ במה הוא עדיף מההידור דמוסיף והולך דיש בו ג"כ ריבוי נרות, ולמה המהדרין מדליקין נר לכאו"א, והרי כיון שאינם באים לעשות אלא הידור אחד מהיכ"ת להעדיף ההידור דנר לכאו"א על פני ההידור דמוסיף והולך. ושמא משו"כ צייר הרמב"ם דיש לו עשרה בנ"ב דנמצא דבהידור דנר לכאו"א לחוד (סה"כ שמונים נרות) יש יותר ריבוי נרות מאשר בהידור של מוסיף והולך לחוד (סה"כ ל"ו נרות), וגם הגמ' מיירי בכה"ג, ולכן המהדרין – שעושים רק הידור אחד – מדליקין נר לכאו"א. אבל בגונא שיש מעט בנ"ב ויהיה יותר ריבוי נרות בהידור דמוסיף והולך אז הבאים לעשות רק הידור אחד – שהם המהדרין – יש להם להיות מוסיף והולך. ויותר נראה דההידור דנר לכאו"א עדיף כיון דמרבא נרות לפרסו"נ גם בליל א'.

עוד בגדר דין מהדרין

כתב מהרש"ל בתש' סי' פ"ה וז"ל מצות נ"ח איש וביתו, והמהדרין במצוה נר לכל אחד. והמהדרין מן המהדרין מוסיפין נר בכל לילה וזה נר לכל א' כמו שפי' הרמב"ם וכן המנהג ולא כדברי ר"י שסבר שלא ידליקו יותר מבני הבית אלא נר אחד. ואיש ואשתו בודאי מספיק להם נר א' ע"כ.

ודין זה האחרון דאיש ואשתו מספיק להם נר א' ואינם בדין מהדרין הביא האליה רבה סי' תרע"א והמשנ"ב שם, ופי' הא"ר טעמא משום שאשתו כגופו. ומ"מ צ"ב מנא פשיטה ליה למהרש"ל דבר זה.

ב. שם וז"ל ומה שהאינדא הבחורים מחמירים על עצמם שלא להשתתף בפריטי, ועדיפי לדעת' מר' זירא, זהו מנהג האשכנזים שמגביהין הטפל ומניחין העיקר כו' ע"ש.

פי' דבגמ' (כג.) אמר ר' זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. הרי שלא חש ר' זירא להדליק בעצמו מדין מהדרין, וע"כ דאכסנאי המשתתף בפריטי אי"צ להדליק מדין מהדרין.

באמת הבית הלוי בקונטרס חנוכה הק' אחר שנשא ר' זירא אשה למה סמך על הדלקת אשתו ולא הדליק בעצמו מדין מהדרין. ותירץ דמדברי הרמב"ם מבואר דמהדרין היינו שבעה"ב מדליק נרות כמספר בני הבית, לא שכל אחד ידליק בעצמו, וא"כ י"ל שאשת ר' זירא באמת הדליקה נרות כנגד ר' זירא וכנגד עצמה. ובאמת הבית הלוי כמו"כ היה יכול להקשות על ר' זירא בבחורותו למה סמך על השתתפות בפריטי ולא הדליק בעצמו מדין מהדרין, ולתרוץ אותו תירוץ שאחר שהשתתף ר' זירא בפריטי באמת הדליק בעה"ב שלו נרות נוספים בשבילו.

אבל מהרש"ל שהביא ראיה מר' זירא דהבחורים אי"צ להקפיד על הדלקה כמהדרין, ע"כ שחולק על הרמב"ם וס"ל דמהדרין היינו שכל אחד ידליק בעצמו.³ וא"כ לדידיה יקשה אחר שנשא ר' זירא אשה למה לא הדליק מדין מהדרין. ונראה שזהו באמת

³ וא"ל דזהו גופא כונת המהרש"ל דבעה"ב ידליק כנגד הבחורים, ז"א דמ"ש מחתן האוכל בבית חמיו, עיין לקמן.

מקור הדין שכתב מהרש"ל בר"ד דאיש ואשתו סגי להו בנר אחד ואין להם דין מהדרין. וממה שלא הדליק ר' זירא בעצמו בבחרותו הוציא דינו השני שבחורים המשתתפים בפריטי אי"צ להדליק בעצמם מדין מהדרין.

ומ"מ הא גופא טעמא בעי למה בחורים המשתתפים בפריטי אי"צ להדליק בעצמם מדין מהדרין.

ג. ועוד דע"ש בהמשך וז"ל חתן האוכל בבית חמיו אם יש לו יכולת בידו אפילו ישן בבית חמיו לא ישתתף אלא ידליק לעצמו משום מהדרין. שהרי הוא איש וביתו. ואם ישן בבית אחר פשיטא שמחוייב להדליק במקום שישן עכ"ל. (ומובא במג"א סי' תרע"ז). וע"כ דמייירי בחתן שיש לו בית של עצמו רק שישן אצל חמיו באותו לילה, דאל"כ למה ליה להשתתף בפריטי הרי הוא אחד מבני הבית. וא"כ קשה למה צריך להדליק בעצמו מדין מהדרין, למה לא יוכל להשתתף בפריטי כדין הבחורים שאי"צ להדליק בעצמם אלא משתתפים בפריטי. דלכאורה ליכא חילוק בין בחור לנשוי כ"א כשאשתו מדלקת עליו בביתו, אבל כאן שאין אשתו מדלקת עליו בביתו למה יהיה חילוק בין בחור לנשוי.

גם מש"כ "שהרי הוא איש וביתו" משולל הבנה לכאורה.

ד. נראה שבחורים שדיבר בהם מהרש"ל היינו שאין להם בית לעצמם, וכן ר' זירא קודם שנשא אשה לא היה לו בית של עצמו, ואלמלא שנתארח אצל בעה"ב לא היה חייב בנ"ח כלל. ובכה"ג אין חיוב להדליק בעצמו אפילו למהדרין. משא"כ חתן האוכל בבית חמיו, כיון שיש לו בית של עצמו ומחוייב להדליק, גם כשאוכל אצל חמיו דין מהדרין הוא שידליק בעצמו. וזהו מש"כ מהרש"ל שהחתן חייב להדליק שהרי הוא איש וביתו, פ"י שיש לו בית ששם חייב להדליק מדין נר איש וביתו, ולכן גם כשלאן אצל חמיו ומדליק בבית חמיו צריך להדליק מדין מהדרין.

אבל צ"ע מאי שנא מבני הבית שאין להם בית נפרד לעצמם ומ"מ כולם חייבים להדליק מדין מהדרין, (חוץ מאשתו). גם עצם הסברא לחלק בין מי שיש לו בית לבין מי שאין לו בית צ"ב. ועיין לקמן.

ה. עו"כ מהרש"ל שם שאכסנאי שמדליקים עליו בביתו לאו כל כמיניה להתכוון שלא לצאת ע"י הדלקת אשתו. אבל אם הוא מסופק אם מדליקים עליו חל עליו חיוב חכמים להדליק, ואפ"י אם אח"כ נודע לו שהדליקו עליו לא נפטר בהדלקתם. (ומובא בט"ז ר"ס תרע"ז). והסברא צ"ב חדא למה לא יוכל להתכוון באמת שלא לצאת ע"י הדלקת אשתו, ועוד איזה חילוק יש אם הוא יודע שמדליקים עליו או אינו יודע, סוכ"ס איגלאי מילתא שהדליקו עליו.⁴

באמת צ"ע מה צריך לדין מהדרין כלל תפ"ל דכל אחד חייב להדליק בעצמו משום שמצוה בו יותר מבשלוחו. ואי"ל שבנ"ח אין חובת גברא להדליק, אלא הוא כמזוזה שחייב שיהיה מזוזה על פתחו, וה"נ חייב שיהיה נ"ח על פתח ביתו. זה אינו דא"כ אכסנאי מ"ט חייב להשתתף בפריטי, ולמה לא נאמר שגם בלי השתתפות עכ"פ יש שם נ"ח על הפתח. גם ממש"כ מהרש"ל שאם לא ידע שמדליקים עליו בביתו חל עליו חובת חכמים להדליק מבואר שיש חובת גברא להדליק.

עו"ק דאם יש חובת גברא להדליק א"כ ע"כ מה שאכסנאי יוצא כשמדליקים עליו בביתו הוא מדין שליחות, ואיך א"כ סובר מהרש"ל דלאו כל כמיניה להתכוון שלא לצאת, למה לא יוכל להתכוון שאינו עושה אותה שליח.

נראה דצ"ל דלעולם יש חיוב להדליק, ומ"מ החיוב חל על כל בני הבית כאחד, ומעיקר מטבע התקנה שאחד מבני הבית מדליק וכולם יוצאים, ולא משום שהוא שלוחם, אלא משום שכך הטביעו ביסוד תקנת המצוה, שאחד מבני הבית מדליק ועי"ז יוצאים כל בני הבית. וממילא דלאו כל כמיניה להתכוון שלא לצאת ע"י הדלקת אשתו, דסוכ"ס הדליקו עליו וממילא נפטר.

⁴ ועיין בלבושי שרד על הט"ז שם נדחק שכונת הט"ז דלאו כל כמיניה משום ברכה שאינה צריכה, משא"כ כשהוא מסופק יש לו להתכוון שלא לצאת. ולא משמע כן בלשון המהרש"ל שכתב דחל עליו חובת חכמים להדליק. וע"ע במג"א שם שחולק על המהרש"ל וסובר דאם הוא מסופק ובא ומצא שהדליקו עליו אין לו לברך ע"ש.

ומאידך, כשלא ידע אם מדליקים עליו, חלה התקנה עליו להדליק, וכבר לא יצא ע"י הדלקת אחד מבני הבית, או אשתו, דמה שיוצאים כולם ע"י הדלקת אחד הוא משום שחובת חכמים להדליק חל על כל בני הבית כא', ועל כולם חל חובה אחת, ובזה יוצאים יד"ח ע"י הדלקת אחד מהם, אבל כאן שאינו בביתו ואינו יודע אם מדליקים עליו, חל עליו בנפרד חובת הדלקה, וממילא דאינו נפטר בהדלקת אחד מבני הבית.

לפי דברינו נראה דלא רק אכסנאי אינו יכול להתכוון שלא לצאת ע"י הדלקת אשתו, לדעת מהרש"ל, אלא הוא הדין כל אחד מבני הבית אינו יכול להתכוון שלא לצאת ע"י הדלקת בעה"ב. ובלא"ה מסתבר כן לדעת מהרש"ל, דאין נראה לחלק בין בעל שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו לבין בני הבית שאינם רוצים לצאת בהדלקת בעה"ב.

ו. אבל לפי שיטת מהרש"ל שאינו יכול להתכוון שלא לצאת ע"י הדלקת בעה"ב, צ"ע בדין מהדרין שכל אחד מדליק לעצמו, והרי כבר יצאו ע"י הדלקת בעה"ב, ואיך יכולים לעשות הדלקה נוספת.

וביותר, תינהן לשיטת הרמב"ם דמהדרין היינו שבעה"ב מדליק נרות כמספר בני הבית, א"כ ההידור הוא בעצם ריבוי הנרות, כמש"נ לעיל. אבל נתבאר שמהרש"ל סובר דמדין מהדרין צריך כל אחד להדליק בעצמו. וצריך ביאור, ממנ"פ אם ההידור הוא בריבוי הנרות למה לא יוכל בעה"ב להדליק, וכשיטת הרמב"ם. אלא מאי אית לך למימר, שההידור הוא בזה גופא שיקיים המצוה בעצמו ולא יצא ע"י הדלקת בעה"ב, אבל א"כ היה צריך להתכוון שלא לצאת ע"י הדלקת בעה"ב, דאם כבר יצא ע"י הדלקת בעה"ב מה שייך לומר ששוב מדליק בעצמו כדי לקיים המצוה בגופו, הרי כבר יצא יד"ח המצוה ע"י בעה"ב ואיך יחזור ויקיים אותה פעם שנית. וק' דהרי דעת מהרש"ל דלאו כל כמיניה להתכוון שלא לצאת.

ונראה סברת מהרש"ל, דמלבד החיוב מעיקה"ד דנר איש וביתו, שיעשו הדלקה אחת בשביל שיהיה נ"ח אחד לכל הבית כאחד, אשר יצאו כולם יד"ח חיוב זה ע"י הדלקת בעה"ב, ולא כל כמיניהו להתכוון שלא לצאת, עוד יש דין מתורת מהדרין שכל אחד יהיה לו נ"ח לעצמו, והוא גדר חדש מדין מהדרין, שיהיה לו נ"ח לעצמו, מלבד הנ"ח של הבית. ולכן אף שיצא יד"ח הדלקה ע"י בעה"ב, חוזר ומדליק בשביל שיהיה לו ג"כ נ"ח לעצמו.⁵ ואין לשאר בני הבית חלק בנר זה, ולכן צריך להדליק בעצמו, דמצוה בו יותר מבשלוחו.

ז. מבואר שגדר מצות מהדרין לדעת המהרש"ל אינו עצם ריבוי הנרות (וכדעת הרמב"ם), וגם אינו שיקיים ההדלקה בגופו, רק מצות מהדרין היא שלכל אחד מבני הבית יהיה נ"ח משלו, כי המצוה מעיקה"ד שיהיה נר לכל הבית, ומצות מהדרין שלכל אחד יהיה נ"ח משלו.

מעתה יש לבאר סברת מהרש"ל דאורח אי"צ להדליק מדין מהדרין, דבעצם אינו מבני הבית כלל, רק שע"י שהוזמן ע"י בעה"ב נטפל לבעה"ב להחשב חלק מבני הבית. אבל אלמלא שהוזמן להתארח לא היה חייב בנ"ח כלל, שהרי אין לו בית משלו. וכיון שכל חיובו בנ"ח הוא כנטפל לבעה"ב, בחיוב זה לא נאמר דין מהדרין שיהיה לו נ"ח משלו. דמצות מהדרין היא שלכל חיוב יהיה נר משלו, אבל זה שכל חיובו הוא אגב בעה"ב, דבעצם אין לו בית רק נתארח אצל בעה"ב זה, בחיוב כזה לא נאמר דין מהדרין שיהיה לו נר בנפרד מן בעה"ב.

משא"כ חתן האוכל בבית חמיו, שבעצם יש לו בית משלו, וחייב בנ"ח, אף שעכשיו ישן אצל חמיו וחייב להדליק שם, או להשתתף בפריטי, אבל כיון שבעצם הוא חייב בנ"ח, כי אם לא היה מתארח אצל חמיו היה מדליק בביתו, ולכן מדין מהדרין שפיר חייב להדליק נר משלו ולא להשתתף בפריטי, וכן שאר בני הבית, אף שיוצאים ע"י הדלקת בעה"ב, אבל מ"מ כיון שהם דיירי הבית בעצם וחייבים בנ"ח מצד עצמם, ולא כנטפלים לבעה"ב, לכן חייבים מדין מהדרין שיהיה להם נ"ח משלהם.

⁵ ואי"ל כיון שיצא כבר יד"ח א"כ במה חל על הנ"ח הנוסף שם נ"ח, זה אי"ק כי הדין הידור גופיה משוה להנרות שם נ"ח, וכמו בדין מהדרין מן המהדרין שמוסיף והולך שע"י דין מהדרין מן המהדרין חל על הנרות הנוספים שם נ"ח.

מחלוקת ב"ש וב"ה

בטעמא דב"ה וב"ש נאמרו בגמ' שני לשונות או דב"ש סוברים שפוחת והולך כנגד פרי החג שפוחתים והולכים וב"ה סוברים שמוסיף והולך דמעלין בקודש. או דב"ש סוברים שפוחת והולך כנגד ימים הנכנסים וב"ה סוברים דמוסיף והולך כנגד ימים היוצאים.

ובדין מהדרין מה"מ שיום ראשון מדליק א' כו' כתבו תוס' שם דקאי אנר איש וביתו, שאפי' יש הרבה בני בית לא ידליק בליל א' כ"א נר א' וביום ב' שני נרות כו' דאם ידליק כמנין אנשי הבית א"כ ליכא הכירא לימים היוצאים, שהרי הרואה אינו יודע כמה בני אדם יש בבית. ומבואר דפשיטא להו להתוס' שמה שמדליק כנגד ימים היוצאים צריך להיות ניכר לרבים. ובס' קהלות יעקב עמ"ס שבת הקשה מנא להו להתוס' כן הא בכ"מ מצינו בש"ס ענין "כנגד" אף שאינו ניכר כמו עשרה פסוקים שקוראים בתורה כנגד י' מאמרות שבהם נברא העולם או עשרה פסוקי מלכות וזכרונות ושופרות והרבה כיו"ב. וא"כ מנ"ל להתוס' שהכנגד ימים היוצאים צ"ל ניכר.

ובפשוטו דהתוס' סבירא להו שהטעם דפשיטא להו לב"ה ולב"ש שההדלקה צריכה להשתנות מלילה ללילה הוא משום פרסומי ניסא שנתרבה הנס בכל לילה, ולכן פשוט שהכנגד ימים היוצאים, שהוא אופן השינוי, צ"ל ניכר. ולכ' כי כמו כן צריך להיות פשוט שגם לסברא האחרת שנאמרה בגמ' אליבא דב"ה דמעלין בקודש צריך להיות העילוי ניכר לרבים.

ומעתה קשה, דהנה הרמב"ם פסק דמהדרין מן המהדרין היינו שכל בני הבית ידליקו כל אחד ואחד לילה ראשונה נר א' וכולם מוסיפים והולכים, ודלא כתוס'. ויק' קושיית התוס' הא א"כ אינו ניכר שמדליק כנגד ימים היוצאים. וכתב הגר"א שהרמב"ם פסק כאידך לישנא בגמ' שמעלין בקודש. וקשה בדברי הגר"א הא כמו דפשיטא להו להתוס' שהכנגד ימים היוצאים צ"ל ניכר לאחרים, כמו כן צ"ל פשוט שגם ה"מעלין בקודש" צ"ל ניכר לאחרים, וא"כ למה תלוי מח' הרמב"ם ותוס' בשני הלשונות בגמ'. עד כאן קושיית הקהלות יעקב.

לכאורה אפי"ת דכן הוא דלכו"ע בעינן הכירא לשינוי הימים משום תוספת הנס, מ"מ כתב הגר"א שפיר דלמ"ד מעלין בקודש יכולים כל בנה"ב להדליק, דיש שם הכירא שפיר דלמשל אם יש י' בני בית ניכר לרבים שביום א' הדליקו עשרה נרות וביום ב' הדליקו עשרים ומזה ניכר ה"מעלין בקודש" אף שאין יודעים מספר בני הבית. וא"כ ניחא דברי הגר"א.

אבל זה אינו דא"כ שהרבים זוכרים שאתמול הדליקו עשרה נרות א"כ גם למ"ד כנגד ימים היוצאים הרי ניכר גם הכנגד ימים היוצאים, שהרי אם זוכרים שאתמול הדליקו עשרה נרות, ורואים שעכשיו מדליקים עשרים נרות, ממילא הם יודעים שע"כ יש עשרה בני בית, שהרי נתוספו עשרה נרות ביום אחד וע"כ שכל אחד מעשרה בני הבית הוסיף נר אחד. וכיון שיוודעים שיש עשרה בני בית ממילא יודעים שהיום יום שני, שהרי יש עשרים נרות ועשרה בני בית וע"כ כל אחד הדליק שני נרות.

וא"כ ממנ"פ, אם הרואים זוכרים כמה נרות הדליקו אתמול, א"כ ממילא יודעים כמה בני בית יש, ויש הכירא אפילו לכנגד ימים היוצאים. ואם אין זוכרים כמה נרות הדליקו אתמול, (או אפי' זוכרים אבל חושבים שנשתנה מספר בני הבית), א"כ אין הכירא אפילו למעלין בקודש. וא"כ למה סובר הגר"א שמחלוקת הרמב"ם ותוס' אם כל בני הבית ידליקו תלוי בשני הלשונות בגמרא.

ונראה בפשיטות, דבגמ' יש רק שתי לשונות, לשון א' דטעמא דב"ה משום מעלין בקודש וב"ש משום פרי החג, ולשון ב' דטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים וב"ש כנגד ימים הנכנסים. אבל אין שום לשון שיאמר דב"ה סברי מעלין בקודש וב"ש סברי כנגד ימים הנכנסים. או ב"ה סברי כנגד ימים היוצאים וב"ש סברי כנגד פרי החג. והלא דבר הוא.

ונראה הביאור, דזה מוסכם לכו"ע שצ"ל היכר לשינוי הימים לפרסם תוספת הנס, ונחלקו שני הלשונות באופן ההיכר, אם הוא ע"י מה שרואים שהנרות משתנים מיום ליום, וא"כ ב"ש ובי' צריכים לתת טעם לאופן השינוי, אם יהיה שינוי של מוסיפין או שינוי של פוחתין, או דילמא אין ההיכר מצד מה שרואים שהנרות משתנים, רק ההיכר הוא מה שרואים שהנרות מכונים להיום, שכל יום הוא חשיבות בפנ"ע. ולכן ללשון ראשון נתנו ב"ה וב"ש טעמים על השינוי מיום ליום אם הוא באופן של מוסיפין או באופן של פוחתים, דב"ה נתן טעם דמעלין בקודש וב"ש נתן טעם דפרי החג. וללשון שני נתנו ב"ה וב"ש טעמים באופן הכונת מספר הנרות עם מספר היום, דב"ה נתן טעם דכנגד ימים היוצאים וב"ש נתנו טעם דכנגד ימים הנכנסים. ולכן לא יתכן כלל לשון שב"ה יאמרו משום מעלין בקודש וב"ש יאמרו כנגד ימים הנכנסים, דאין שני הטעמים בחדא מחתא, דהטעם דמעלין בקודש

הוא לפי ההנחה שהפרסומי ניסא לתוספת הנס הוא במה שהנרות משתנים מיום ליום, ואילו הטעם דכנגד ימים הנכנסים הוא לפי ההנחה שהפרסומי ניסא לתוספת הנס הוא במה שהנרות מכונים למספר היום. וכן להיפך.

ומעתה, לענין מה שנתקשינו דממנ"פ אם זוכרים כמה נרות הדליקו אתמול א"כ לשני הלשונות איכא הכירא אפי' ידליקו כולם. ואם אין זוכרים כמה נרות הדליקו אתמול א"כ לשני הלשונות ליכא הכירא. ולמה תלה הגר"א מח' תוס' והרמב"ם בשני לשונות הגמ'. נראה משום שבוזה גופא נחלקו שני הלשונות, דלשון שטעמא דב"ה משום "מעלין בקודש", וב"ש משום פרי החג, א"כ ההיכר לשינוי הימים הוא במה שהנרות משתנים מיום ליום, וא"כ ודאי זוכרים כמה נרות הדליקו אתמול, שזהו גופא ההיכר מה שהנרות משתנים. וכיון שזוכרים כמה נרות הדליקו אתמול א"כ יכולים כל בנה"ב להדליק, שהרי זוכרים שעכ"פ אתמול הדליקו עשרה נרות והיום עשרים. אבל לאידך לשון בגמ' דטעמא דב"ה משום כנגד ימים היוצאים וב"ש משום כנגד ימים הנכנסים, א"כ ההיכר לשינוי הימים אינו במה שהנרות משתנים מיום ליום, כ"א במה שהנרות מכונים ליום שעומד בו, שידוע שהיום יום שני ורואה שני נרות. וא"כ ודאי יותר עדיף שרק בעה"ב ידליק, שאם כולם ידליקו א"כ לא יהיה ניכר שכל אחד מדליק שנים. ואף שמי שזוכר כמה נרות הדליקו אתמול ידע כמה בני בית יש, ויהיה לו היכר גם לימים היוצאים, אבל מהיכ"ת לעשות ההיכר רק בשביל מי שזוכר כמה נרות הדליקו אתמול.

מעלין בקדש ואין מורידים

עיי' שו"ע או"ח סימן כ"ה ס"א וז"ל אחר שלבש טלית מצוייץ יניח תפלין שמעלין בקודש עכ"ל. ועיי' תשו' שאג"א סימן כ"ח הקשה ע"ז וז"ל ואין אלו דברי תימה דכלפי לייא אדרבא תפלין משום קדושתן ראוי להקדימן לצצית וכדתנן כל המקודש מחבירו קודם את חבירו ואין ענין מעלין בקודש לכאן דזה מיירי שמעלין מקדושה קלה לקדושה חמורה ממנה אבל אין מורידין מחמורה לקלה וכההיא דפרק הקומץ רבה דתפילה של יד עושים אותה של ראש משום מעלין בקודש דשל ראש קדושתה חמורה משל יש ושל ראש אין עושים אותה של יד משום דאין מורידין אבל בשני דברים כל המקודש מחבירו קודם לו עכ"ל השאג"א. אבל דברי השאג"א קשים שהרי בסוגיין מבואר דגם בהדלקת שני לילות נפרדים אמרי' דמעלין בקדש ואין מורידים שמקדימין המצוה של הדלקת נר אחד למצוה הדלקת שני נרות, ונראה כי מכאן למד המחבר לענין צצית ותפלין.

אלא דבאמת יקשה בנ"ח עצמו אמאי אמרינן דמעלין בקדש ואין מורידין והרי אדרבא היה לנו לומר דכל המקודש מחבירו קודם לו ויתחיל להדליק ח'. ונראה דאי"ק דתינח אם היה חייב בכל ההדלקות בלילה אחת וכולן היו חובה עליו בבת אחת אזי היינו אומרים דחובת המקודש יותר קודם לחובת המקודש פחות. אבל הרי חיובם בזמנים שונים ואין מוטל עליו כ"א חובת אותה לילה, ואין הנידון איזו חובה קודמת אלא האיך ראו חכמים לתקן את סדר עשיית המצוה ולענ"ז י"ל דלא נאמר כלל דכל המקודש מחבירו קודם לחבירו אלא אדרבא מעלין בקדש ואין מורידין.

וא"כ ניחא דעת השאג"א ושוב קשה על המחבר האיך כתב דצצית קודמין לתפלין והרי התם מוטלין עליו שני חיובים בב"א ויש לנו לומר דאדרבא כל המקודש מחבירו קודם לחבירו.

ונראה דע"ש בשאג"א בהמשך דבריו חולק על עיקר הנחת השו"ע דשייך הלכות קדימה בצצית ותפלין, דכיון שמצוה צצית אינה חובה כלל אלא רשות, שהרי אי"ח ללבוש בגד עם ד' כנפות כלל, ובעניני רשות ל"ש קדימה שהרי בודאי יכול ללבוש מקטרונו או כובע ושאר בגדים לפני שמניח תפלין ואין בזה קפידיא את"ד. ומעתה י"ל דגם המחבר מודה לזה דאין כאן חובה ללבוש טלית מצוייץ ולכן ל"ש כלל הני כללי קדימה כגון כל המקודש מחבירו כו' שאינם ענין אלא לשני חיובים וכנ"ל. ומ"מ ס"ל להמחבר דכמו בנר חנוכה דג"כ אין עליו שני חיובים בבת אחת ומ"מ אמרו חכמים שיותר נכון לעשות הסדר באופן זה שיקדים המצוה הקדושה פחות להמצוה שקדושה יותר דמעלין בקדש כו' ה"נ לענין צצית ותפלין נאמר כן, דעכ"פ גם לבישת צצית היא מצוה, אף שאינה חובה, וראוי לומר בה מעלין בקדש. ואדרבא היא הנותנת דאילו היתה מצוה צצית חובה עליו אזי היינו צריכים לדון איזו חובה קודמת והיינו אומרים כי כל המקודש מחבירו קודם לחבירו וצריך להקדים תפלין. אבל כיון שמצוה צצית אינה אלא רשות וא"כ מצד דיני קדימת חובת תפלין לית לן בה, ויכול להקדימה לתפלין כמו שמקדים את לבישת מקטרונו, ואין אנו צריכים לדון כ"א על קיום שתי המצוות איזו ראויה להקדים לחברתה, ובכה"ג דמי לנ"ח שאנו אומרים בו מעלין בקדש ואין מורידין ודו"ק.

הלל והודאה, ואם הדלקת נ"ח היא חובת גברא או חובת הבית

לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל והודאה. רש"י פי' דהודאה היינו על הניסים, והוא מעצם תקנת היו"ט דחנוכה. ואזיל לטעמי לק' (כד. ד"ה בברהמ"ז) שפי' דמבע"ל אם מזכירין של חנוכה בברהמ"ז ולמה לא מבע"ל גם לענין תפילה, ופרש"י דלתפילה פשיטא לן דלהלל והודאה נקבעו. ותוס' שם פירשו באופן אחר.

ויל"ע לפרש"י למה לא הזכירה הגמ' שקבעום יו"ט בהדלקת נ"ח.

ובאמת הרמב"ם (פ"ג חנוכה ה"ג) כתב שקבעו חכמי הדור שיהיו ימי חנוכה ימי שמחה והלל ומדליקין בהן נרות כו' וימים אלו הן הנקראים חנוכה עיי"ש, ומבואר שמה שמדליקין נ"ח הוא מעיקר קביעת היו"ט של חנוכה ומסתבר דהרמב"ם מפרש ד"הודאה" היינו הדלקת נ"ח כמו שמדגיש הרמב"ם שם שמדליקין הנרות להראות ולגלות הנס. (ולהרמב"ם נראה דעל הניסים אינו מעיקר הקביעות יו"ט רק משום הזכרת מעין המאורע שהוא דין בתפילה.)

ב. והנה ידועה מה שחקרו האחרונים אם הדלקת נ"ח היא חובת גברא או חובת הבית, ונפק"מ למי שאין לו בית (וגם אינו אכנסאי) אם צריך לחפש שיהיה לו בית להדליק נ"ח, או"ד כיון שאין לו בית חיובא מעיקרא ליתא.⁶

אכן ברמב"ם (ריש פ"א ברכות) מפורש שגר חנוכה היא חובה כסוכה ולולב ולא דמי למזוזה ומעקה שאינם חובה אלא למי שיש לו בית עיי"ש. ולדעתו מה שצריך להדליק על פתח ביתו צ"ל משום שכך תיקנו מקום ההדלקה, ואולי כדי שיהיה ניכר שמדליק לצורך המצוה, וגם לא יחשדו אותו שלא הדליק. ועכ"פ אינה חובת הבית, אלא חובת הגברא.

והנה הרמב"ם בריש פ"ד כתב וז"ל מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד עכ"ל, ולכאורה משמע שהיא חובת הבית שהרי כתב שהמצוה שכל בית ובית ידליק. אבל א"א לומר כן שהרי בהל' ברכות מפורשת דעת הרמב"ם שהיא חובת גברא. אבל פשוט דמש"כ שכל בית ובית ידליק היינו שכל בני הבית ידליקו הדלקה אחת, דה"גברא" שחייב בנ"ח אינו אדם פרטי אלא כל בני הבית יחד.⁷

ג. והנה נחלקו רש"י ותוס' בבית הפתוח לחצר, דרש"י (ד"ה מבחורין) כתב שמדליק בחצר, ופשטות כונתו סמוך לפתח ביתו.

(דאין לפרש בחצר סמוך לרה"ר, דאדהכי הו"ל להדליק ברה"ר ממש, שהרי רש"י עצמו כתב (לק' כב.) שמדליק "בחצר או ברה"ר בטפח הסמוך לפתח", הרי ששייך הדלקה ברה"ר ממש. אלא ע"כ דעתו דאם הבית נפתח לחצר מדליק בחצר בטפח הסמוך לפתח הבית, ואם הבית נפתח לרה"ר מדליק ברה"ר בפתח הסמוך לבית. וזהו מש"כ שמדליק בחצר או ברה"ר. אכן בחי' הריטב"א החדשים פי' דברי רש"י באופן אחר, אבל הפוסקים נקטו כפירוש שכתבנו.)

אבל התוס' כתבו שמדליק על פתח החצר אצל רה"ר. וכ"פ השו"ע.

⁶ גם לכ' נפק"מ לאידך גיסא למי שדר בשני בתים, אבל באמת גם לצד דהיא חובת גברא צריך להדליק בשניהם משום חשדא דלא עדיפא משני פתחים. רק אפשר דנפק"מ לענין ברכה, אבל בזה באנו למחלוקת הרמ"א והפר"ח אם מברך על הדלקה שהיא משום חשדא.

⁷ ונפק"מ דאי"צ שליחות כדי שבעה"ב יוציא את שאר בני הבית. וכדמוכח דאילו היה צריך לדין שליחות א"כ למ"ל טעמא דמהדרין כדי שידליק כאו"א תפ"ל דמצוה בו יותר מבשלוחו, וביותר לשי' הרמב"ם דגם אם מדליק כמהדרין בעה"ב הוא שמדליק כל הנרות כמנין אנשי הבית, ולמה לא אמרי' דמצוה בו יותר מבשלוחו, אלא ע"כ כנ"ל דאי"צ לדין שליחות דעצם החיוב הוא על כל בני הבית יחד.

ויש מקום לומר דפלוגתתם תלוי בחיקרה הנ"ל, דאם הדלקת נ"ח היא חובת גברא, ומה שמדליק על פתח ביתו אינו אלא משום שכך תקנו מקום ההדלקה שיהיה על פתחו (כדי שיהיה היכר שהוא נ"ח או שלא יחשדו אותו שלא הדליק), א"כ בודאי כשביתו פתוח לחצר עדיף להדליק על פתח החצר דהרי עיקר הפרסו"נ הוא לבני רה"ר, ואי משום שתקנו שידליק על פתחו הרי גם פתח החצר הוא פתחו. אבל רש"י שפי' שלעולם מדליק אצל פתח ביתו, אף שאינו סמוך לרה"ר, ס"ל דנ"ח אינו חובת גברא אלא חובת הבית, דכך תקנו שהבית חייב בנ"ח, וממילא גם אם יש יותר פרסו"נ על פתח החצר ל"ש להדליק אלא על פתח הבית שהרי צריך לפטור את הבית.

ד. ואם כן מבואר במה פליגי רש"י והרמב"ם אם קביעת יו"ט דחנוכה כולל חיוב נ"ח, דהרמב"ם לטעמי' שהדלקת נ"ח היא חובת גברא א"כ י"ל שהיא מחובת היום דחנוכה, ומש"א בגמ' דקבעום ועשו יו"ט בהלל והודאה יתפרש בהלל ונ"ח. אבל רש"י לטעמי' שנ"ח אינו אלא חובת הבית, ומי שאין לו בית אי"ח כלל, א"כ בודאי אי"ז מחובת היום דל"ש לומר שחובת הבית תיחשב חובת היום. ואם נ"ח הוא חובת הבית ע"כ אינו מקיומי חובת היום דהיו"ט של חנוכה. ולכן הוצרך לפרש דמש"א שקבעום יו"ט בהלל והודאה היינו הלל ועל הניסים.

(וכיון דהתוס' ס"ל כהרמב"ם שהיא חובת גברא ולא חובת הבית לכן נייד מפרש"י לק' (כד.) שפי' דלא מבע"ל אם מזכירין חנוכה בתפילה דפשיטא לן שלהלל והודאה נקבעו, ופירשו באופן אחר עיי"ש.)

שמן נס

ידועה קושיית הב"י למה מדליקין נ"ח בלילה הראשון הא בלילה הראשון לא היה נס כי היה שמן ליום אחד. והט"ז תירץ כי בזוה"ק (ח"א פח. ובכ"מ) יליף מהמעשה עם אלישע ואשת עובדיה (מלכים ב' פרק ד') ששאל אותה מה יש לך בבית ואמרה שיש לה אסוך שמן ועי"ז נעשה לה נס שנתרבה השמן וניזון ע"י ע"ש כל הפרשה, דאין ברכה חלה על כלי ריקם. ועפ"ז מתרץ הט"ז שאם היה כל השמן כלה בלילה הראשון כבר לא היה מקום להברכה לחול בשאר הימים, ולכן היה נצרך שיהיה נס גם בלילה הראשון שלא יכלה השמן. ובחי' הרי"ם הקשה ע"ז דאף שאין ברכה חלה על כלי ריקם, אבל נס יש מאין למה לא יוכל להיות, ותירץ שע"כ הנס חנוכה היה שחלה ברכה על השמן זית, ולא שהיה שמן חדש יש מאין, דאם היה שמן חדש יש מאין לא היה זה שמן זית, ולהדלקת המנורה בעי' שמן זית.⁸

והנה על דברי החי' הרי"ם שהנס חנוכה היה באופן של ברכה ולא נס לכ' ק' דהא אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין כדאייתא בתענית (ח:) הנכנס למוד את גרנו אומר יה"ר כו' שתשלח ברכה במעש"י, התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה ע"ש, וכאן הרי כבר מדדו השמן בכלי שרת לקדשו, ואיך היה יכול ברכה לחול, וע"כ שהיה נס ולא ברכה.

ויש לחלק בין ריבוי ע"י ברכה דל"ש בדבר המדוד לבין ריבוי ע"י נס דשייך בדבר המדוד אבל גם ריבוי ע"י נס כל שהיה שמן מתחילה חשיב השמן המתרבה שמן זית משא"כ כשהנס הוא יש מאין.

עוי"ל דמה שאמרו שאין הברכה חלה בכרי אחר מדידה היינו ברכה בכמות שיתרבה הכרי, אבל יש עוד ענין ברכה שאוכל קמעא ומתברך במעיו כמש"כ רש"י פ' בחקתי (כ"ו ה') עה"פ ואכלתם לחמכם לשבע, וא"כ בנרות חנוכה י"ל שהברכה היתה באופן זה שאותו השמן דלק יותר, ולא שנתרבה השמן, ושפיר חלה הברכה אחר מדידה. ואפשר דלעולם היה נס ולא ברכה, דכיון שהיה ידוע שלא יכל השמן להדליק כ"א לילה אחת לא היה שייך ברכה של אוכל קמעא כו' והיה צריך נס ממש, אבל עכ"פ הנס היה

⁸ ועי' שמות (ל"ה כ"ז) והנשיאים הביאו את אבני השהם כו' ואת השמן למאור כו' עיין בתרגום יונתן מפרש נשיאים לשון נשיאים ורוח וגשם אין, דהיינו עננים, שהעננים הביאו את אבני השהם ואת השמן למאור מג"ע. ובכלי חמדה הק' לפ"ד החי' הרי"ם ששמן נס אינו שמן זית א"כ אותו שמן שהביאו העננים לכאורה היה שמן נס ולא שמן זית ואיך הוכשר למאור. ולא הבנתי הקושיא הא בתרגום כתיב שהביאו העננים את השמן מג"ע, ובג"ע מסתמא יש עצי זית ושפיר הוי שמן זית.

באופן זה שהשמן דלק יותר, ולא שנתרבה, דאם היה מתרבה היה שמן נס ולא שמן זית, ועלו שפיר דברי הט"ז. וראיה לזה, דאם נתרבה השמן בכמות א"כ השמן המתרבה מעולם לא נמדד בכ"ש ובמה נתקדש.

ולפ"ז ניחא קו' הכלי חמדה (שמות ל"ה כ"ז) מהרד"ק מלכים ב' שם פסוק ז' שמביא בשם תוספתא⁹ וז"ל וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרת לי' לנביא דה' אית לך עישור מהאי משחא או לא, אמר לה בעלך זן נביאיא דה' במילתא דליכא עלי' עישורא ואף את לית על משחך עישור דמן ניסא הוא ע"כ. וקשה מאי שנא מהשמן של נס חנוכה שג"כ היה בנס ומ"מ נחשב שמן זית והוכשר למנורה.¹⁰

ולנ"ל ניחא דהנס של נר חנוכה היה באיכות שדלק יותר, וזה שפיר נחשב שמן זית, משא"כ בנס של אשת עובדיה הרי נתרבה השמן בכמות ממש שמילאה כל הכלים ששאלה משכנותיה מתוך האסוך האחד, וכיון שנתרבה השמן בכמות שפיר י"ל דאינו שמן זית אלא שמן נס ופטור מן המעשרות.¹¹

אבל אכתי קשה איך אפשר ל' דשמן שנתרבה בכמות אינו חייב במעשרות, הא א"כ הנכנס למוד את גרנו שמתפלל קודם המדידה יה"ר שתשלח ברכה בכרי הזה, והיינו שיתרבה הכרי (דלכן אחר מדידה אינו יכול לברך כן), הרי אם יתרבה בכמות יהיה התוספת פטור ממעשר כדברי אלישע ואיך יעשר הכרי הא טבל וחולין מעורבים זב"ז (ואי"ל דבאופן זה יש בילה דסוכ"ס איך מפריש מכרי זה על כרי אחר).

ולכאורה צ"ל דלעולם שמן שמתרבה ע"י ברכה חייב שפיר במעשר. והשמן שנתרבה אצל אשת עובדיה היה בדרך נס יש מאין ולא בדרך ברכה. או נאמר שגם בריבוי יש מיש מ"מ יש חילוק בין ריבוי ע"י ברכה לבין ריבוי ע"י נס, וריבוי הכרי ע"י ברכה הוא חייב במעשר, וריבוי השמן גבי אשת עובדיה שהיה נס היה פטור ממעשר.

ואף שהזוה"ק יליף מזה שאין ברכה חלה על כלי ריקם, או נאמר דהזוה"ק והתרגום פליגי, או דכונת הזוה"ק דאפי' נס יותר נקל לחול על כלי שאינו ריקם, כל שכן ברכה.

ולפ"ז נראה לבאר עיקר השו"ט בין אשת עובדיה ואלישע שבדברי התרגום, ששאלה אם השמן חייב במעשר והשיב לה שכיון שבעלה עובדיה החיה את הנביאים בדבר הפטור מן המעשר, גם השמן פטור מן המעשר דשמן ניסא הוא. וצ"ב מה מידה כנגד מידה היא זו.

גם ק' מאי קאמר שבעלה החיה את הנביאים בדבר הפטור מן המעשר, הרי האכילם לחם ומים כדאיתא בקרא (מלכים א' י"ח ד').

ונראה לפרש, דע"י ברכות (לא). מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת, וברמב"ם פ"ג מעשר ה"ו כתב דאח"כ זורה מעט מעט ואוכל. והנה במעשה דעובדיה כתיב (שם פסוק ה') ויאמר אחאב אל עובדיה לך בארץ כו' אולי נמצא חציר ונחיה סוס ופרד כו' ע"ש, וא"כ כל שהיו מוצאים היו מכניסים למאכל בהמה, ואח"כ זרה עובדיה מעט מעט בסתר בשביל הנביאים, והיה פטור מן המעשר. וזהו דקאמר לה אלישע שבעלה זן את הנביאים בדבר הפטור מן המעשר.

⁹ היינו תרגום תוספתא, ובתרגום מהר" שפרבר מביא שכן הוא בתרגום דפוס לייריא (פורטוגל רנ"ד).

¹⁰ והכלי חמדה תי' שכונת התרגום שכיון שהשמן הראשון שהיה באסוך היה מעושר כבר לכן גם אחר שנתרבה ע"י ברכה היה פטור. אבל לשון התרגום דקאמר דשמן ניסא הוא ולכן פטור לא משמע כן.

¹¹ עוד אפשר ל' דלעולם שמן שנתרבה דרך נס חשיב שמן זית ודלא כהט"ז והחי' הרי"ם, ומ"מ אינו מפירות א"י, ולכן למנורה היתה כשרה אבל מ"מ היה פטור מעישור.

ומעתה י"ל, דאשת עבודיה שאלה את אלישע אם השמן חייב במעשר או פטור, ומקום הספק הוא אם נתרבה השמן ע"י ברכה או ע"י נס, דאם נתרבה ע"י ברכה חייב במעשר ואם נתרבה ע"י נס פטור ממעשר וכו"ל. וע"ז ענה לה אלישע דלעולם השמן נתרבה ע"י נס ופטור מן המעשר. והנה עי' ברכות (כ.) אר"פ לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומ"ש אנן דלא מתרחיש לן ניסא כו' א"ל קמאי הוּו מסרין נפשייהו אקדושת השם כו' ע"ש ומבואר דלנס צריך מסירת נפש, וזה היה המידה כנגד מידה דאמר לה אלישע, דבעלה זן את הנביאים בדבר הפטור מן המעשר, היינו מהמעט שמצאו להחיות סוס ופרד, וזה היה ודאי מסי"נ גדולה, וע"י מסי"נ זו זכתה אשתו שתתרבה השמן בדרך נס ולא בדרך ברכה בעלמא ולכן היה ג"כ פטור מן המעשר וק"ל.

עוד יש לחלק בין המעשה דאשת עובדיה דחשיב שמן נס ופטור מן המעשר לבין ריבוי השמן בנס חנוכה שנחשב שמן זית וכן ריבוי ע"י ברכה בכרי שאינו מדוד, דהמתרבה באמת אינו נחשב שמן זית רק דקמא קמא בטל וכן בכרי אבל גבי אשת עובדיה שנתרבה בשעת היציקה הוי ניצוק ואינו חיבור ולא היה שייך קמא קמא בטל, וק"ל.